

Ce exprimăm prin (ne)pomenirea episcopului

*Când zice cineva: Eu sunt al lui Pavel, iar altul:
Eu sunt al lui Apollo, au nu sunteți trupești?
Deci ce este Pavel și ce este Apollo decât slujitori prin care
ați crezut voi și după cum i-a dat Domnul fiecăruia? (1Cor. 3: 4-5)*

Unii dintre primii creștini nu reușeau să vadă în apostoli pe Hristos, Care era prezent în ei prin har. Eroarea noastră, a celor de azi, este că nu vedem pe Același Hristos lucrând prin slujitorii Lui de acum, dincolo de scăderile lor. Din nefericire, o exagerare nepotrivită a abaterilor clericilor, chiar și dogmatice, poate duce chiar la îndepărtarea credincioșilor de harul Sfințelor Taine și la compromiterea oricărei inițiative înțelepte pentru revigorarea drepte credințe.

După Sinodul din Creta, încercarea sinodalilor noștri și a adepților lor de a duce turma după ei, nu după adevărul de credință revelat a generat un simțământ de neîncredere și abandon în mintea multor credincioși. Unii au reacționat și s-au delimitat de această direcție, ajungând chiar și la întreruperea pomenirii. Din păcate, aici au intervenit o serie întreagă de tendințe și teorii, unele cu caracter schismatic. Amatorismul unora întreține confuzia pe probleme importante: acrivie-icornomie, lipsa harului-nevaliditatea Tainelor, comuniunea de credință prin pomenirea ierarhului sau prin conslujire, căderea automată sub anatemă ș.a. Cel mai grav este duhul disperant că trebuie să ne îngrădim de orice erezie publică pentru a nu avea parte de osândirea împreună cu ea și cu promotorii ei. Un mare rău este că această cumplită părere nu are o bază scripturistică sau patristică, în ciuda faptului că pune în față o sumedenie de citate scoase din context. O orientare corectă nu poate fi obținută decât prin încadrarea cât mai fidel cu puțință în învățătura generală și coerentă a Bisericii. În acest sens, mă voi strădui, în rândurile ce urmează, să fac o prezentare a viziunii echilibrate, care consider că a fost sesizată și de Pr. Teodor Zisis.

Cuvintele din motto sunt un punct de plecare minunat pentru a dărâma opinia nefondată că, prin pomenirea unui episcop ortodox în funcție/necondamnat, ne-am face părtași la eventualele lui erori dogmatice. Continuarea pasajului din Apostolul Pavel evidențiază și mai clar că el se referă la legătura bisericească a credincioșilor cu episcopii, urmașii de azi ai apostolilor: «Eu am sădit, Apollo a udat, dar Dumnezeu a făcut să crească. [...] Cel care sădește și cel care udă sunt una și fiecare își va lua plata după osteneala sa. Căci noi împreună-lucrători cu Dumnezeu suntem; voi sunteți ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu» (1Cor. 3:6-9). Sf. Ioan Gură de Aur comentează astfel: „Dacă arătura este a lui Dumnezeu, zice, apoi drept este a fi voi numiți nu de la numele cultivatorilor, ci de la numele lui Dumnezeu, căci nici arătura nu este a cultivatorului, ci a stăpânului țarinei”¹. Așadar, prin slujitorii legitimi ai lui Hristos noi ne definim drept creștini, ucenici ai Lui, prin credința Bisericii, nu prin opiniile particulare ale păstorilor noștri.

Ce credință mărturisim prin pomenirea unui episcop sau prin conslujire

Nu este firesc să se vorbească despre întreruperea comuniunii cu episcopul sau cu alți clerici și mireni fără a fi înțeleasă corect pomenirea lui și pe ce baze se întemeiază comuniunea liturgică. De aceea abordarea temelor va urma această ordine.

În Sfânta Scriptură se găsește foarte limpede exprimată ideea că prin apostoli și episcopi noi ne ținem de Hristos, de credința Evangheliei, nu de a lor personală. Îndemnurile Apostolului Pavel către un episcop (Tit) hirotonit în Creta sunt elocvente în acest sens. El i se adresează astfel: „Lui Tit, adevăratul fiu după credința cea de obște” (Tit 1: 4), arătând că succesiunea și comuniunea nu se fac prin învățătura lui personală, ci prin cea a Bisericii. Câteva rânduri mai jos arată mai limpede acest adevăr, când se referă la episcopi în general: „Se cuvine ca episcopul să fie fără prihană, ca un iconom al lui Dumnezeu, [...] ținându-se de cuvântul cel credincios al

¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei I către corintheni, Omilia VIII*, traducere de Arhim. Theodosie Athanasiu, Atelierele grafice SOCEC&co., București, 1908, p. 107.

învățăturii, ca să fie destoinic și să îndemne la învățătura cea sănătoasă” (Tit 1:7, 9). Se desprinde de aici concluzia că credința pe care o reprezintă acesta nu este a lui proprie, ci a lui Hristos, a Bisericii, pe temeiul căreia a fost investit. Cei păstoriți de el se definesc prin credința pe care este dator ierarhul să o păzească, nu prin opiniile lui personale. Credința episcopului nu este orice părere a lui particulară, ci cea pe care este pus să o propovăduiască. Evident că, dacă trădează Evanghelia, este pasibil de caterisire; totuși, până să fie depus, el este încă reprezentant al ei, deși nevrednic, iar păstoriții săi sunt fiii ai Ortodoxiei, nu ai rătăcirii.

Înainte de a cerceta și mărturii patristice cu privire la valoarea pomenirii episcopului la slujbe, este binevenită enumerarea altor citate scripturistice care definesc statutul apostolilor și al episcopilor în raport cu Hristos și cu dreapta credință. Așadar, Însuși Mântuitorul îi trimite la propovăduire pe apostoli prin aceste cuvinte: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă” (Mt. 28: 19-20). În altă parte grăiește: „Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă” (Lc. 10: 16). Iar faptul că episcopii și preoții nu au propria lor învățatură este arătat de cuvintele: „Voi însă să nu vă numiți Rabi, că Unul este Învățătorul vostru: Hristos” (Mt. 23: 8). Acest adevăr îl întărește Apostolul prin faptul că se consideră iconom al lui Hristos, după cum a vorbit și despre episcop: „Așa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos și iconomi ai tainelor lui Dumnezeu. Iar de la iconomi mai ales se cere ca fiecare să fie aflat credincios. [...] Și acestea, fraților, le-am scris ca despre mine și despre Apollo, dar ele sunt pentru voi, ca să învățați din pilda noastră să nu treceți peste ce e scris, ca să nu vă făliți unul cu altul împotriva celuilalt” (1Cor. 4: 1-2, 6). Fără a avea pretenția că am epuizat toate mărturiile scripturistice pe această temă, înainte de a examina restul tradiției Bisericii cu privire la semnificația pomenirii episcopului, este necesară distincția între a fi în comuniune cu un episcop sau alt cleric și a fi părtaș la învățătura lui eventual eretică.

Subiectul comuniunii liturgice, care se realizează fie prin pomenirea unui episcop, fie prin slujirea împreună cu un cleric, trebuie analizat în scopul de a vedea în ce măsură presupune aceasta transferul sau împrărierea unor învățături particulare greșite de la unul la altul. După cum am arătat mai sus, din Sfânta Scriptură, comuniunea bisericească presupune o credință comună, a Bisericii, nu pornește de la opiniile particulare ale conslujitorilor. Sfântul Ioan Damaschin întărește acest adevăr: „Dacă negreșit împărtașania este unire cu Hristos și a unora cu alții, atunci negreșit ne unim cu toți cei care, potrivit voinței libere, se împărtașesc împreună cu noi”. De aceea, concluzionează: „Așadar, cu toată puterea să ne păzim să nu luăm o împărtașanie de la eretici și nici să dăm ca să nu ne facem părtași relei lor credințe și osândirii lor”². Unirea se realizează prin împărtașirea cu Hristos, cu Sfintele Taine, care sunt ale Bisericii. Deci nu se poate vorbi de o legătură pe considerente personale, ci stabilită prin adeziunea comună la credința cea de obște. Este problema fiecăruia în ce măsură se ține de această credință, dar este o cerință absolută ca fiecare conslujitor să o mărturisească public. Așadar, este evident că trebuie să ne împărtașim doar cu clerici cu hirotonie validă, necaterisiți (pe drept), nu cu eretici condamnați, care nu mai fac parte din trupul Bisericii Ortodoxe și nu mai țin credința dreaptă.

În Anaforaua Liturghiei Sfântului Vasile cel Mare se găsește limpede ideea că ne unim unii cu alții prin Hristos, nu prin puterile noastre individuale: „Iar pe noi toți, care ne împărtașim dintr-o Pâine și dintr-un Potir, să ne unești unii cu alții prin împărtașirea Aceluiași Duh Sfânt și pe nici unul dintre noi să nu-l faci să se împărtașească spre judecată sau spre osândă cu Sfântul Trup și Sânge al Hristosului Tău”³. Deci credința Bisericii prin harul Duhului este cea care ne unește pe fiecare întreolaltă după măsura în care o păzim; nu ne unim unii cu alții pe baza credinței personale în parte. Mai mult, fiecare se împărtașește spre osânda lui proprie, nu spre osânda celorlalți, dacă se apropie cu nevrednicie.

În ce privește pomenirea episcopului la toate slujbele și la Sfânta Liturghie, formula de astăzi este o prescurtare a uneia mai extinse din vechime. Odinioară au existat mai multe, care nu

² Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica, cartea a IV-a, cap. XIII*.

³ *Liturghier*, p. 255-256, ed. 2012.

se rezumau doar la rugăciunea pentru episcopul imediat superior, ci cuprindeau multe alte categorii de creștini, după cum erau menționate în *Diptice*. Dipticele erau rostite de diacon în general și reprezentau o rugăciune extinsă pentru vii și morți, pe două coloane, de unde provine și denumirea lor. Există o ceremonie pentru zilele obișnuite și una pentru cele în care slujea și episcopul locului. Prima era mai scurtă, iar a doua mai extinsă, în care erau pomeniți toți cei cinci Patriarhi⁴. Ba nici nu a existat un tipic unic, ci mai multe tradiții din diferite zone. Erau pomeniți la adormiți chiar și toți episcopii anteriori ai unei episcopii/cetăți. Din tot acest moment liturgic amplu, s-a păstrat în slujba de astăzi doar formula de pomenire a ierarhului imediat superior sau a celorlalți Patriarhi, în cazul Întâistătătorilor de Biserici Autocefale. Rugăciunile pentru vii și adormiți, cler, conducători și restul mirenilor le rostește preotul sau episcopul în taină, în timp ce la strană se cântă Axionul. Fără a intra în detalii neimportante pentru subiectul nostru, trebuie reținut faptul că astăzi pomenirea arhierelui vizează două aspecte: rugăciunea pentru el și declararea apartenenței la Biserica Ortodoxă prin acesta.

Rugăciunea pentru ierarh este marcată de cuvintele: „pe care-l dăruiește Sfințelor Tale Biserici întreg, cinstit, sănătos, în pace și drept învățând cuvântul adevărului Tău”. Aceasta este o cerere ca episcopul să fie cum s-a spus, nu o adevărare că el ar fi așa. Cu atât mai puțin nu este o condiționare pe baza căreia noi îl pomenim la Liturghie. Noi îi dorim și cerem de la Dumnezeu aceste lucruri pentru el, după cum notează și Părintele Epifanie Teodoropulos⁵.

Pe de altă parte, pe lângă rugăciune, noi îl recunoaștem ca arhieru al Bisericii și continuator al succesiunii apostolice. Prin aceasta declarăm că și noi respectăm și mărturisim corect învățătura apostolilor tocmai pentru că episcopul, pe care-l pomenim, este hirotonit de urmași ai Apostolilor și transmițător al cuvântului lor. Avem această garanție prin validitatea hirotoniei lui, altfel spus, prin faptul că el aparține de Biserica Ortodoxă și noi prin el, iar nu de vreo erezie sau schismă. De aceea în Ortodoxie a fost o grijă permanentă și deosebită pentru a verifica validitatea hirotoniilor chiar și pentru ierarhii adormiți. Un caz celebru este al Sfântului Ioan Gură de Aur, care a murit exilat și caterisit de un Sinod tâlhăresc „de la Stejar” (404). Pentru că mulți au insistat să fie trecut din nou în diptice, Patriarhul Atticus de atunci a făcut acest lucru. Aceasta după ce fusese reintrodus mai întâi în Antiohia, cetatea natală a aceluia, și la presiunea unor episcopi care nu voiau să-l pomenească până nu-l va include în diptice pe Sfântul Ioan. Însă Sf. Chiril al Alexandriei nu a vrut să recunoască această reabilitare în fapt și a insistat să fie șters. El își justifica poziția prin faptul că a fost caterisit și nu poate fi pomenit ca episcop, după cum menționează istoricul Nichifor Calist⁶. Nu acuzația de erezie sau părășia cu un eretic necondamnat era problema, ci destituirea din funcția de episcop. Același lucru l-a avut în vedere și un Sinod din Mopsuestia, din anul 550, convocat la cererea împăratului Iustinian pentru a cerceta dacă Teodor mai era trecut în diptice⁷ după condamnarea lui ca eretic prin *Judicatum*-ul proclamat la presiunea aceluiași împărat⁸. Deci fusese șters din lista episcopilor abia când a fost condamnat, chiar și post-mortem, deși învățătura sa eretică fusese trecută cu vederea până atunci.

Din toate aceste mărturii scripturistice și din tradiția Bisericii se trage ușor concluzia că prin pomenirea unui episcop, prin slujirea împreună cu un cleric sau prin participarea mirenilor la Liturghie este împărtășită credința Bisericii respectivilor episcopi sau clerici care slujesc sau sunt pomeniți, nu părerile lor personale cu privire la dogme. Ar fi chiar insultător să credem că Biserica este atât de vulnerabilă în fața ereziilor prin structura ei, încât să se transforme extrem de ușor într-o sursă de erezie prin simpla intruziune în sânul ei a unor clerici cu gândire eretică.

⁴ Robert Taft, *O istorie a Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur. Dipticele, vol. IV*, traducere de Cezar Login, Ed. Renașterea, Cluj Napoca, 2008, p. 49-52.

⁵ Arhim. Epifanie Teodoropulos, *Cele două extreme. Ecumenismul și stilismul*, Traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu și Adrian Tănăsescu-Vlas, Editura Evangelismos, București, 2006, p. 49.

⁶ PG 146, 1144B/C apud. Robert Taft, *O istorie a Liturghiei... Dipticele*, p. 82.

⁷ Robert Taft, *O istorie a Liturghiei... Dipticele*, p. 40.

⁸ Charles Joseph Hefele, *A History of the Councils of the Church: from the Original Documents, vol. IV*, translated from the German by William R. Clark, Wipf & Stork, 2007, p. 266.

Obligativitatea întreruperii pomenirii

Având în vedere, aşadar, că slujirea preotească este întemeiată pe credinţa de obşte, a Bisericii, rezultă foarte clar că obligativitatea opririi comuniunii cu un cleric intervine doar după depunerea lui de către un for superior (episcop pentru preot sau diacon şi Sinod pentru episcop). Lucrul acesta se vedeşte din hotărârile şi lucrările Sinoadelor Ecumenice sau Locale.

Din cercetarea istoriei şi deciziilor sinodale se vede că ele nu au intrat în vigoare retroactiv, ci doar din momentul convocării şi emiterii unor decizii concrete:

- Arienii abia în urma Sinodului I au început să fie excomunicaţi, deci în mod firesc nu a fost stabilită vreo normă de primire a lor prin botez sau prin lepădarea de erezie;

- Sinodul II Ecumenic stabileşte modul primirii ereticilor anterior condamnaţi, îndeosebi cei antitrinitari, şi nu a formulat dogme noi, ci doar a reafirmat deciziile anterioare de la Niceea, care erau puternic contestate la acea vreme. De altfel, el nici nu a fost întrunit ca un Sinod Ecumenic, ci a devenit astfel în timp, prin recunoaşterea lui de către toate Patriarhiile;

- Sinodul III Ecumenic a condamnat pe Nestorie şi pe cei ce ar cuteza să se alăture partidei lui din acel moment. Patriarhul Ioan de Antiohia, deşi iniţial a fost declarat caterisit împreună cu Nestorie, a fost reabilitat când s-a dezis de părtăşia cu el. Este de remarcat că Sf. Chiril al Alexandriei, luptătorul împotriva nestorianismului, a trecut cu vederea, după acest Sinod, persoana lui Teodor de Mopsuestia şi a lui Diodor din Tars, din iconomie, după cum menţionează Sf. Teodor Studitul, pentru că „a răbdat puţin încetineala răsăritenilor decât, neprimindu-l [ei] pe cel cu adevărat eretic, să primească aplecare către ceea ce era eretic”⁹. Aceştia doi au ajuns să fie condamnaţi la Sinodul V Ecumenic;

- Sinodul din Calcedon a condamnat pe Eutihie, pe Dioscor şi pe toţi aderenţii lor monofiziţi, dar nu a dat şi nici nu avea cum să dea vreo hotărâre cum să fie primiţi la Ortodoxie;

- în 691 s-a întrunit Sinodul trulan, la 10 ani după Sinodul VI Ecumenic. De aceea el stabileşte modul de primire al monoteiţilor condamnaţi anterior;

- în fine, Sinodul VII Ecumenic nu a depus pe episcopii iconoclaşti, ci doar a condamnat erezia şi a impus caterisirea celor ce nu se vor închina la icoane. „În cele din urmă, Sinodul i-a primit cu multă iubire de oameni pe toţi episcopii care şi-au recunoscut greşeala şi i-a reaşezat în scaunele lor”¹⁰, adică nu au fost caterisiţi.

Odată condamnaţi, cei ce se ţin de erezia contrară dogmelor ortodoxe devineretici excluşi din Biserică. Părtăşia cu unii ca aceştia prin slujirea în comun îi face pe ortodocşi pasibili de caterisire sau afurisire. Aşa cum prevăd canoanele 45 şi 46 apostolice, rugăciunea simplă împreună a unui cleric cu un eretic se pedepseşte cu afurisirea, iar slujirea împreună cu el conduce la caterisire. Ereticii avuţi în vedere sunt cei excomunicaţi, neîmpărtăşiţi, scoşi în afara comuniunii cu Biserica, după cum menţionează canonul 10 apostolic. Iar alte canoane, precum 7, 8 şi 37 Laodiceea identifică limpede pe eretici ca cei ce sunt în afara Bisericii. De altfel, ei se desprindeau singuri în primele veacuri de Biserică; abia în vremurile noastre a apărut mişcarea aceasta de infiltrare şi amestecare, care produce multă confuzie.

Un episod important este cel al Părinţilor mărturisitori atoniţi de după Sinodul de la Lyon (1274), din vremea împăratului Mihail Paleologul, care refuzau să primească hotărârea de a fi pomenit la Liturghie papa, ba chiar au oprit şi pomenirea Patriarhului Ioan XI Vekkos, care intrase în comuniune cu el. În *Scrisoarea* lor, ei afirmă: „Cum va suferi acestea sufletul drept-credincios şi nu se va depărta îndată de părtăşia cu cei ce l-au pomenit (pe papa n.n.) şi nu-i va socoti neguţători de cele sfinte? Biserica Ortodoxă a lui Dumnezeu primea din vechime pomenirea numelui arhiereului înaintea Sfinţelor Taine ca pe o deplină comuniune întreolaltă. Fiindcă este scris în Tâlcuirea dumnezeieştii Liturghii că preotul liturghisitor pomeneste numele

⁹ Sf. Teodor Studitul, *Epistola 49 în Dreapta credinţă în scrierile Sfinţilor Părinţi*, vol. 1, traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheş, Editura Sophia, Bucureşti, 2006, p. 57.

¹⁰ Arhim. Vasilios Papadakis, *Străjerii Ortodoxiei. Luptele monahilor pentru apărarea Ortodoxiei*, traducere de monahia Magdalena Niculescu, Ed. Egumeniţa, 2015, p. 267.

arhiereului spre a arăta că se supune mai-marelui său, că este în comuniune cu credința lui și că prin el a primit harul de a săvârși dumnezeieștile Taine”¹¹. Referința este de la Teodor sau Nicolae al Andidelor, nu de la Sf. Gherman, cum greșit a fost indicat într-o traducere de pe internet, care a interpolat în text imediat și un citat de la Sf. Teodor Studitul, inexistent în original¹². Pasajul din explicarea Sfintei Liturghii este acesta: „Ecfonisul: Între cei dintâi pomenește, Doamne, pe Arhiepiscopul nostru! Din aceasta se arată supunerea față de superior și că slujitorul este și el în comuniune cu credința acestui arhiereu pomenit și succesor al predaniei Tainelor, iar nu un inovator nou sau născocitor al simbolurilor slujite/oferite de el”¹³. Suntem îndreptățiți să credem că se face referire la comuniunea cu credința oficială a episcopului, cu care a fost investit la hirotonie, și nu cu cea personală. Pentru că preotul își arată prin pomenirea episcopului canonicitatea sa în privința credinței, dar și a Tainelor slujite de el. Prin arhiereu el primește atât credința, cât și slujirea, nu este un inovator. Dar pe acestea nu le-a inventat nici episcopul, ci doar le-a transmis. Chiar Părinții mărturisitori aghioriti nu acceptă comuniunea cu papa și cu latinii deoarece de aceștia „ne-am despărțit după dreptate și canonic” și „rămân neschimbați în ereziile lor”¹⁴. Toată scrisoarea lor se referă la neacceptarea pomenirii papei, dar se subînțelege și ruperea de Patriarhul de Constantinopol, ca o sancțiune. De aici rezultă explicit obligativitatea de a nu accepta, prin pomenire, unirea cu un eretic deja condamnat și despărțit de Biserică (papa), lucru ce ar însemna aderarea la o erezie. Reiese și dreptul canonic și îndatorirea morală de a opri comuniunea cu cei ce acceptă să facă acest lucru, adică cu Patriarhul de Constantinopol, aspect ce ne interesează în mod deosebit, care va fi abordat mai jos.

La fel au procedat și Părinții mărturisitori care s-au împotrivit unirii semnate la Ferrara-Florența trei veacuri mai târziu. Mai întâi Ghenadie Scholarios a afirmat: „Pomenirea papei sau a oricărui dintre episcopi eu nu o socotesc lucru neînsemnat, de vreme ce părtășia duhovnicească a celor de un cuget și supunerea desăvârșită față de păstoriai cei adevărați se arată prin pomenire. Sinoadele, ca și ceilalți Părinți, statornicesc că «se cuvine să fugim de părtășia cu cei de a căror cugetare ne scârbim»”¹⁵. În mod asemănător, și Sf. Marcu Evghenicul a refuzat să primească unirea cu catolicii și să-l pomenească pe papa, pentru a nu deveni și el străin de credința ortodoxă. A trecut chiar și la întreruperea comuniunii cu unioniștii, pentru a feri turma credincioșilor de amăgirile venite prin aceia. Așadar, este obligatorie oprirea comuniunii cu ereticii condamnați, dar este lăudată și cea față de ereticii fățiși, dar încă necondamnați.

Ca o dovadă că nu reprezintă întinare comuniunea cu un ereziarh încă necondamnat stă faptul că Sf. Chiril al Alexandriei nu a oprit pomenirea lui Nestorie până la întrunirea Sinodului III Ecumenic, al cărui artizan a fost. Cu toate acestea, el nu a fost judecat ca fiind nestorian, ci dimpotrivă, apărător al Ortodoxiei de erezia nestoriană.

Dreptul întreruperii pomenirii episcopului

În ciuda faptului că suntem hrăniți bine în Biserică din izvoarele curate ale credinței prin slujbele ei, pericolul răspândirii unei erezii nu este mic și neglijabil. Chiar dacă nu toți sunt în stare să reacționeze corect față de ecumenism, ca erezie în desfășurare, aceasta nu înseamnă că este suficient a ne continua liniștiți viața liturgică alături de cei ce promovează această eroare

¹¹ *Străjerii Ortodoxiei*, p. 349. Text adaptat la final după originalul: <https://www.impantokratoros.gr/66219A13.el.aspx>.

¹² <http://lumea-ortodoxa.ro/celor-ce-spun-ca-pomenirea-ecumenistilor-se-poate-face-din-icone-marturia-parintilor-aghioriti-din-sec-xiii/>.

¹³ Teodor al Andidelor, *Considerație preliminară pe capitole despre simbolurile și tainele care se petrec la dumnezeiasca Liturghie*, 32, PG 140, 460-461: «Ἐἴτα ἡ ἐκφώνησις: Ἐν πρώτοις μνήσθητι Κύριε τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν· ἅφ' ἧς δείκνυται ὑποταγή ἢ πρὸς τὸ ὑπερέχον καὶ ὅτι τούτου μνημονευομένου τοῦ ἀρχιερέως κοινωνός ἐστι καὶ ὁ προσφέρων τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεως τῶν μυστηρίων διάδοχος, ἀλλ' οὐχὶ καινὸς τις μύστης ἢ εὐρετὴς τῶν παρ' αὐτοῦ προσφερομένων συμβόλων».

¹⁴ Arhim. Vasilios Papadakis, *Străjerii Ortodoxiei*, p. 347.

¹⁵ Arhimandrit Vasilios Papadakis, *Străjerii Ortodoxiei*, p. 444-455.

dogmatică. Dimpotrivă, o reacție solidă, argumentată, fără compromis și convingătoare este absolut necesară; altfel, acest prim pas făcut prin deciziile din Creta va fi urmat cu ușurință de al doilea. Și, în loc de masa de ierarhi ortodocși compromiși împreună cu adepții lor, vom avea parte de o masă mare de clerici și mireni prinși în plasa ereziei ecumeniste prin acceptarea ereticilor și chiar prin unirea cu ei în gândire și la nivel de cult. Iar acest pericol nu poate fi minimalizat, având în vedere acțiunile ecumeniste care au avut loc până acum. De aceea este indispensabil să se ia o poziție prin toate mijloacele, inclusiv prin întreruperea pomenirii episcopilor participanți și aderenți la Sinodul din Colimbari.

Documentul intitulat Mărturisirea credinței și osândirea ecumenismului expune concis cum ar trebui să ripostăm față de sincretismul creștin și religios de care suntem asaltați. În rândurile ce urmează va fi concentrată atenția doar asupra modalității de întrerupere a pomenirii pe criteriile patristice.

Modul autentic de păstrare a credinței nu se face pornind de la negarea altora, ci prin ațintirea atenției la Hristos și la Evanghelie, lucru care constituie și o decizie de erezie. Reacția corectă față de acestea este de a fi eliminate atunci când atacă și subminează adevărul dogmatic tocmai pentru a dobândi libertatea în Hristos. O luptă îndârjită de a mitralia neghinele eretice poate conduce la o stare trupească, de coalizare prin ura față de ecumeniști în locul dragostei pentru Evanghelie. Ba chiar poate ajunge nu doar la atitudini recalcitrante și injurioase, ci și la tendințe schismatice, de dezbinare.

Părinții Sfinți, care au uzat de acest drept de întrerupere a pomenirii, au făcut-o cu discernământ, spre folosul lor duhovnicesc și al Bisericii. Sf. Vasile cel Mare, Sf. Maxim Mărturisorul, Sf. Marcu Evghenicul, Sf. Grigorie Palama, Părinții aghioriți din anii '70-'72, în frunte cu Cuviosul Paisie Aghioritul, și trei ierarhi din Sinodul Greciei au menținut linia Ortodoxiei prin acest gest. Îndeosebi Părinții din secolul trecut sunt o pildă pentru zilele noastre pentru faptul că avem un exemplu viu, de la care ni se păstrează și modalitatea aplicării întreruperii pomenirii, dar și pentru motivul că s-au împotrivit aceleiași erezii, ecumenismul. Este evident că ei au păstrat comuniunea cu restul clericilor și mirenilor care pomeneau pe Patriarhul ecumenist de atunci, Atenagora. Mărturiile celor ce au trăit în acei ani, dar și pledoariile celor trei episcopi acceptate de Sinodul Greciei sunt dovezi incontestabile pe care trebuie să le urmăm și noi, cei care am întrerupt pomenirea acum.

Pentru a stabili o direcție sănătoasă, în primul rând trebuie înțeles corect canonul 15 al Sinodului I-II Constantinopol, pe care se întemeiază întreruperea comuniunii cu episcopii adepți pe față ai ecumenismului, iar apoi studiate și alte mărturii patristice referitoare la această temă.

Limitele canonului 15

Temeiul cel mai invocat pentru întreruperea pomenirii este canonul 15, menționat mai sus. Pentru a vedea ce prevede acesta, am făcut o traducere mai precisă a lui pe baza textului grecesc din Pidalionul editat de Cuv. Nicodim Aghioritul¹⁶:

Cele hotărâte în privința prezbiterilor (preoților), episcopilor și mitropoliților cu mult mai mult se potrivesc pentru patriarhi. Așa încât, dacă vreun prezbiter, episcop sau mitropolit ar cuteza să se depărteze de comuniunea cu propriul său Patriarh și nu ar pomeni numele lui, după cum este hotărât și rânduit în dumnezeiasca slujbă tainică, ci, înainte de înfățișarea sinodală și de osândirea lui definitivă, ar face schismă, Sfântul Sinod a hotărât ca acesta să fie cu totul străin de toată preoția dacă numai se va reproșa că a făcut această nelegiuire. Și acestea s-au hotărât și s-au pecetluit pentru cei ce sub pretextul oarecăror vinovății se depărtează de întâii lor stătători și fac schismă și rup unirea Bisericii. Cei ce se despart pe sine de comuniunea cu întâiul stătător pentru oarecare erezie sancționată de Sfintele Sinoade sau de Părinți, firește de acela care propovăduiește erezia public și o învață cu capul descoperit învață în Biserică, unii ca aceștia nu numai că nu sunt pasibili de certare canonică dacă se îngrădesc pe ei de

¹⁶ ΠΗΔΑΛΙΟΝ, Εκδοσεις Παπαδημητρίου, απο το 1896, Atena, 2003, p. 352.

comuniunea cu numitul episcop înainte de o cercetare sinodală, ci se vor învrednici și de cinstea cuvenită celor ortodocși. Căci ei nu au sancționat episcopi, ci pseudo-episcopi și pseudo-învățători și nu au rupt cu schismă unirea Bisericii, ci s-au silit să izbăvească Biserica de schisme și de dezbinări.

Deși nu este validat de un Sinod Ecumenic, acest canon are o valoare panortodoxă de necontestat. Intenția lui este de a limita acțiunile samavolnice de oprire a pomenirii episcopului prin impunerea unor bariere:

a) Fiind încununarea canoanelor anterioare, 13 și 14, care stabilesc interdicția de a opri comuniunea cu episcopul pentru „oarecare învinuiri”, el prevede o singură excepție, anume situația când ierarhul propovăduiește fățiș o erezie. Aceasta nu poate fi luată ca obligativitate, ci ca situație excepțională. Cinstea cuvenită celor ortodocși, care sancționează ereziile introduse de ierarhia superioară este comparabilă cu decorarea pentru merite deosebite. Este un lucru de râvnit, dar nu la îndemâna oricui, cu atât mai puțin o obligație. Iar cei care nu ajung să se ridice la nivelul acesta nu pot fi acuzați de trădare sau părăsire a Bisericii. Mai mult, vitejia unora în lupta pentru păstrarea neabătută a credinței nu le dă dreptul de a cataloga drept trădători și eretici pe ceilalți, care nu fac aceasta, ci dimpotrivă, curajul acesta ar trebui să vină din mărimea de suflet și din jertfa pentru binele tuturor. Altfel spus, noblețea celor care își asumă prima linie ar trebui să izvorască și să ducă la o dragoste mai puternică și o solidarizare cu restul credincioșilor.

b) Dreptul de sancționare a episcopilor pentru derapajele de la ortodoxia credinței nu trebuie folosit în mod pripit, ci cu mare grijă, după o temeinică aprofundare a subiectului. Acest lucru poate fi desprins în primul rând din faptul că este necesară demonstrarea atașamentului ierarhului față de erezie condamnată clar de tradiția patristică. În al doilea rând, prudența pe care o impune canonul 31 apostolic episcopului care urmează să caterisească un preot pentru schismă, anume abia după trei îndemnuri, ar trebui să fie valabilă cu atât mai mult pentru cei care se despart de comuniunea cu propriul lor chiriarh. Așa cum notează și Arhim. Epifanie, aceasta trebuie să fie o măsură de ultimă instanță, după încercările de avertizare asupra pericolului de a târî Biserica în erezie.

c) Scopul urmărit prin întreruperea pomenirii este de a izbăvi Biserica de schisme și dezbinări. Lucrul acesta nu se realizează de la sine, ci este o silință. Aceasta înseamnă că sunt vizați doar cei care produc scindările, adică episcopul și toți care susțin erezia. Mai mult, sancționarea acestora nu urmărește împărțirea credincioșilor pe alte motive decât promovarea unor învățături neortodoxe, ci strict izolarea devierilor dogmatice și a celor care le susțin de restul Bisericii pentru a o izbăvi de derapaje.

d) Întreruperea pomenirii nu reprezintă o condamnare a sinodalilor noștri, ci o sancționare (κατάγνωσις) a lor, după cum se observă din folosirea unui termen diferit pentru condamnarea/osândirea (κατάκρισις) sinodală în cuprinsul aceluiași canon. Verbul utilizat pentru a desemna osândirea episcopilor se regăsește și în Noul Testament în două locuri, relevante pentru atitudinea de nepomenire. Întâi este vorba de Petru, despre care Sfântul Apostol Pavel spune că era „vrednic de înfruntare” (Gal. 2: 11), condamnat. Iar Sfântul Ioan Evanghelistul ne avertizează că nu avem îndrăznire la Dumnezeu dacă inima noastră ne „osândește” (1In. 3: 20-21). Așadar, prin comparație, episcopul vizat de întreruperea pomenirii este vrednic de înfruntare și de condamnare, de aceea este numit și pseudo-episcop, ca unul ce nu-și îndeplinește cum se cuvine atribuțiile, nu ca unul deja depus din treaptă. De altfel, ereziile de care se face vinovat episcopul sunt numite cu același termen (*sancționate*), nu condamnate deja sinodal. În cazul celor condamnate de Sinoade, oprirea comuniunii este obligatorie, nu doar un drept. În cazul nostru, ecumenismul este o erezie dezaprobată de Sfinții Părinți și de Sinoade, dar necondamnată încă solemn.

e) Un lucru mai puțin observat, nu doar episcopii sunt pasibili de a fi sancționați în cazul că proferează o erezie nouă, ci și preoții. Chiar primele cuvinte ale canonului subliniază acest lucru: *Cele hotărâte în privința prezbiterilor (PREOȚILOR), episcopilor și mitropoliților cu mult mai mult se potrivesc pentru patriarhi.* Deci cele rânduite pentru Patriarhi în situația promovării unei greșeli dogmatice sunt valabile și pentru preoți, adică doar dacă susțin o învățătură eronată cu capul descoperit. Chiar dacă în canoanele anterioare (13 și 14) este condamnată drept

schismatică ruperea comuniunii doar cu episcopii și mitropoliții, totuși canonul prezent face referire și la preoți. Pentru ei probabil că nu era necesară o normă canonică nouă în afară de canonul 8 apostolic, având în vedere faptul că numele lor nu trebuie să fie pomenit la Liturghie și oprirea comuniunii cu aceștia este mai facilă și greu poate fi catalogată drept schismă.

Deși mai există multe detalii importante, m-am oprit doar la cele ce privesc subiectul de față pentru a evidenția limitele acestui canon. Pe scurt, el dă dreptul la întreruperea pomenirii episcopului ca o delimitare, dar fără a-l considera ieșit din Biserică. Această atitudine este valabilă față de orice alt preot sau episcop care promovează aceeași erezie neconformă cu învățătura bisericească, deși ea încă nu este osândită oficial.

Linia severă ținută de Sfântul Cuvios Teodor Studitul

Cu toate că unii nepomenitori de astăzi au pretenția că se întemeiază pe Sfinții Părinți atunci când susțin că trebuie neapărat întreruptă pomenirea, ei nu pot apela decât la unul singur, Cuviosul Teodor Studitul. De aceea merită acordată o atenție deosebită poziției sale.

În vremea lui nu exista canonul 15, care a fost emis 35 de ani mai târziu. De aceea el era îndreptățit să se întemeieze doar pe canonul 31 apostolic, care prevede și abaterile de la dreptate ca motive întemeiate pentru despărțirea de episcop. El a făcut lucrul acesta față de Patriarhii Tarasie și Nichifor, care au tolerat căsătoria nelegitimă a împăratului săvârșită de preotul Iosif. Nu este cunoscut un caz asemănător în istoria Bisericii ca rigiditate în respectarea unor canoane. Acrivia lui s-a lovit de iconomia a doi Patriarhi, amândoi trecuți în rândul Sfinților, iar ultimul, Sfântul Nichifor, a și convocat în anul 809 un Sinod care a condamnat pe cei ce se împotriveau reabilitării preotului Iosif (mărul discordiei).

Chiar dacă ostilitatea Cuviosului Teodor față de „ereticii adulterini” înainte de o hotărâre sinodală de caterisire, marcată prin oprirea comuniunii liturgice, este similară cu nepomenirea din zilele noastre pe problemă de dogmă, aplicarea regulilor lui este discutabilă. Două aspecte ies în evidență:

- Până acum, puțini și-au însușit deplin atitudinea Sfântului, care considera nevalide Tainele și hirotoniile episcopilor „adulterini” și a celor aflați în comuniune cu ei. El afirmă explicit: „Cât timp [episcopul] este în erezie prin faptul că pomenește pe un eretic [pe mitropolit] la Liturghie, chiar dacă ar spune că are cuget sănătos, cei pe care i-a hirotonit nu sunt cu adevărat liturghisitori ai lui Dumnezeu”¹⁷. Iar în alt loc zice că cel ce era „în părtășie cu erezia, el nu a ajuns să se împărtășească cu Trupul și Sângele Domnului (căci ereticească e pâinea aceea, și nu trup al lui Hristos)”¹⁸.

- În Epistola 49 este recunoscută posibilitatea iconomiei, pornind de la cazul Sf. Chiril, care a păstrat comuniunea liturgică cu episcopii care, deși ei erau ortodocși, refuzau să-l scoată din diptice pe ereticul Teodor de Mopsuestia. Trebuie menționat aspectul important că acestea se petreceau chiar după o condamnare sinodală ecumenică, lucru agravant.

Așadar, putem spune că Sfântul Teodor a ținut acrivia în ce privește caterisirea preotului vinovat de oficierea unei căsătorii necanonice și pretindea o asemenea rigoare, încât impunea aceeași inflexibilitate chiar și cu privire la validitatea hirotoniilor ereticilor necondamnați, punct în care Sinoadele au procedat diferit. Prin urmare, nu vorbim de o acrivie în sensul acceptat al termenului, ci de rigorism, adică o scrupulozitate mai mare decât litera legii și obiceiul îndătinat. Mai mult, chiar dacă se vede nevoit să recunoască o iconomie în privința comuniunii liturgice, el însuși o aplică mult mai diminuat, adică nu liturgic, ci doar pentru masa de obște. Pe când Biserica, prin Părinți precum Sf. Vasile cel Mare¹⁹, a urmărit salvarea creștinilor și apărarea lor

¹⁷ *Dreapta credință în scrierile Sfinților Părinți...*, Epistola 40, p. 52.

¹⁸ *Ibidem*, p. 155.

¹⁹ Sf. Vasile dorea să atragă pe cât mai mulți credincioși la ortodoxie dintre arieni prin a nu le cere o mărturisire exactă, ci moderată. Prin aceasta el nu făcea concesii dogmatice, ci arăta o deschidere față de aceia, urmând ca ei să învețe treptat și restul detaliilor de credință prin viețuirea împreună cu ortodocșii (a se vedea Epistola 113).

de erezii, la Cuviosul Teodor se observă insistența pe aplicarea strictă a canoanelor, indiferent de consecințele asupra poporului. Indiscutabil este preferabil duhul general patristic, nu acesta singular.

Cât privește iconomia și acrivia, ale căror limite au fost forțate de acest Sfânt Părinte, trebuie să acceptăm că, în mod normal, este îngăduit pogorământul pentru un timp sau în anumite situații pentru a salva duhul legii și fără a strica litera. Iar rigoarea excesivă poate sfinți pe unii, precum Sf. Teodor, dar nu când este negat dreptul altora de a face derogări corecte, cum a fost cazul Sf. Chiril al Alexandriei.

Jertfa Sfântului Maxim Mărturisitorul pentru apărarea dreptei credințe

Maturitatea duhovnicească în lupta cu ereziile a fost demonstrată de numeroși Părinți ai Bisericii, unul reprezentativ fiind și Sf. Maxim Mărturisitorul. Exemplul său este unul demn de urmat, dar nu în forma distorsionată în care este prezentat de către unii. De aceea este bine să fie prezentat corect.

Lupta sa cu erezia monotelită a avut mai multe etape importante. Ruperea legăturii liturgice cu cele patru Patriarhii a intervenit abia după Sinodul de la Roma (Lateran) din 649. Până atunci, Sfântul a început lupta alături de Patriarhul Sofronie al Ierusalimului. Acesta a condamnat monotelismul printr-o celebră scrisoare de recomandare, *Synodika*, trimisă tuturor Patriarhilor la alegerea sa în 633²⁰. După ce a fost acceptată doar de Roma, Sfântul Sofronie a încercat să condamne monotelismul într-un Sinod convocat în Cipru, dar nu a reușit acest lucru acolo. El moare în 639, după ce în anul precedent fusese emis un decret imperial (*Ekthesis*) care impunea dogma despre o singură voință, interzicând orice alte dezbateri teologice. În continuare, Sf. Maxim a plecat în Africa, unde reușește să stimuleze convocarea a trei Sinoade ce condamnă *Ekthesis*-ul în anul 646²¹. Pe lângă operele personale antiretice, cea mai puternică lovitură dată ereziei a fost cea de la Sinodul de la Roma, Lateran, din 649, prezidat de papa Martin I, care condamnă *Typos*-ul, un alt decret imperial (647). Sf. Maxim, alături de doi ucenici ai săi, și Sf. papă Martin I sunt persecutați și trimiși în exil, unde au parte de moarte martirică, nevrând să renunțe la condamnarea oficială a ereziarhilor și să intre în comuniune cu Patriarhiile eretice. La condamnarea lor a contribuit și trădarea pe jumătate a papei Vitalian (657-672), care nu a mai susținut condamnarea pronunțată la Sinodul din Lateran. Predecesorul său, Eugeniu I, la presiunea poporului, îl înfruntase pe împărat; dar acum, cu un papă aflat în comuniune cu împăratul bizantin, apărătorii Ortodoxiei sunt sacrificați în exil, nemaivând susținere oficială.

La Sinodul VI Ecumenic (681) numele Sf. Maxim nu a fost menționat. Practic, toată activitatea sa a dus la rezistența împotriva monotelismului fără o recunoaștere triumfală, deși el a fost piesa cea mai importantă în mărturisirea credinței la Sinodul de la Roma amintit. Astăzi este recunoscut ca unul dintre cei mai mari teologi ai Ortodoxiei.

Recapitulând, putem observa că el nu a rupt comuniunea cu Patriarhul Sofronie pe motiv că ar păstra-o față de alți Patriarhi monoteliti, ci a conlucrat cu el. Apoi nu s-a dus la Roma, singura Patriarhie rămasă ortodoxă, ci a stat o perioadă în Africa pentru a orchestra lupta împotriva ereziei nou apărute și a rupt definitiv comuniunea bisericească abia după condamnarea sinodală a ereziei și nominală a ereziarhilor. Cu toate că era un mare teolog și beneficia de un renume considerabil, a urmărit să-și oficializeze învățătura în Sinoade, nu doar solitar.

Observații finale legate de situația nepomenirii

Pentru a ne păstra credința ortodoxă este necesar să depunem eforturi în direcția convocării unui Sinod autentic, care să facă ordine în dogme și să condamne pe cei ce produc

²⁰ *Sfântul Maxim Mărturisitorul și tovarășii săi întru martiriu*, traducere și prezentare de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2004, p. 38.

²¹ *Sfântul Maxim Mărturisitorul și tovarășii săi...*, p. 41, 56-57.

dezbinări prin rătăcirile lor. Rolul pedagogic al excomunicării a fost expus limpede de Însuși Hristos: „De nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie ție ca un păgân și vameș” (Mt. 18: 17). Această mărturie scripturistică reprezintă reperul pentru rezolvarea problemelor grave, anume prin hotărâri date de către forurile bisericești competente în acest sens. Astfel au fost sancționate și îndreptate păcatele de-a lungul timpului, fie cele mici prin duhovnici, fie cele de natură disciplinară și de doctrină prin episcopi sau sinoade. Înainte de o asemenea hotărâre, cei ce săvârșesc abateri sunt încă parte din corpul Bisericii și legătura strict liturgică cu ei nu reprezintă o greșeală.

Însă este condamnabilă atitudinea pasivă și indiferentă față de trădările semnate în Creta. Simpla pomenire a episcopilor care au acceptat Sinodul ar putea fi catalogată, dacă nu o părtășie la erezie, totuși o părtășie la vânzarea făcută de ei. Însă aceasta depinde de cugetul fiecăruia. Unii nu întrerup pomenirea din frică și indiferență sau din necunoaștere și ignoranță, iar alții în urma unei chibzuiri nepripite. La momentul actual credința Bisericii este clătinată, dar nu este încă schimbată. Ecumenismul, deși semnat în Creta și promovat intens, încă nu este articol de credință. Aceasta se datorează faptului că o serie de Biserici Locale Autocefale au condamnat sau respins Sinodul și deciziile lui, dar chiar și Biserica Ortodoxă Română are o mărturisire încă aproximativ ortodoxă²² în textele sale oficiale pe care le-a emis pe această temă și păstrează comuniunea cu Bisericile neparticipante. Desigur că legiferarea ecumenismului în textele cretane este un fapt incontestabil și de care ierarhii români nu doar că nu s-au dezis, ci îl susțin mai departe. Dar ceea ce au semnat ei nu este unirea cu celelalte confesiuni sau acceptarea lor, ci doar recunoașterea lor ca membre ale Bisericii, deși abătute de la adevărul dogmatic. Aceasta nu este decât o erezie ca toate celelalte, nu una care să le includă pe toate. Singura diferență este că ecumenismul domină prin putere și adepți mult mai mult ca alte erezii de odinioară. Deci ar trebui să ieșim din anonimat printr-o atitudine convingătoare pentru a ne putea face auziți.

Așadar, trebuie să devină limpede că nu doar prin presiuni și ostilitate pot fi convinși ierarhii că au făcut un gest greșit, ci și prin răbdare și înțelegerea contextului dificil și, mai ales, printr-o atitudine echilibrată și credibilă, mărturisitoare, nu schismatică. Nu mulți credincioși înțeleg că se încearcă strecurarea subtilă și definitivă a ereziei în sânul Ortodoxiei printr-o tactică perfidă, care pune la încercare limitele răbdării noastre. Totuși noi trebuie să reacționăm pe măsura provocărilor, nu disproporționat; altfel, ne discredităm singuri și dăm apă la moara bine unsă a ecumenismului și „toleranței”. O atitudine viscerală și nefondată corect canonic, exagerată și fără discernământ va duce la disprețul din partea tuturor și la compromiterea subiectului. Bucuria celor ce orchestrează implementarea relativismului dogmatic și moral!

Catalogarea disproporționată și alarmistă a ereziei ca fiind o boală molipsitoare, care te transformă automat în vrăjmaș al lui Hristos, care te exclude din Biserică fără vreo altă formalitate, reprezintă o lipsă de echilibru duhovnicesc. Una este a primi o erezie condamnată deja și aderarea la o Confesiune neortodoxă și alta este a face unele erori de credință pe un teren nebatătorit complet de Sfinții Părinți (printr-o condamnare sinodală). A doua, deși este un păcat grav, o hulă împotriva Duhului Sfânt, poate avea vindecare dacă avem răbdare și iscusință duhovnicească. Până și Hristos a îngăduit pe farisei și cărturari și a venit la ei în templu și în casele unora dintre ei și a câștigat măcar pe Gamaliel și pe Nicodim, dar și pe alții mulți. Oare noi acum să fim mai cruzi și să-i considerăm ciurmați înainte de vreme? Foarte bine și laudabil este a ne feri de apropierea de ecumeniștii de astăzi, dar în aceeași măsură este rău a-i cataloga drept eretici și a fugi de cei ce, deși păstrează un cuget ortodox, nu s-au desprins cu totul de ei fie pentru a putea beneficia de o slujbă, fie din alte motive binecuvântate.

Rezumând, scopul urmărit prin întreruperea pomenirii nu trebuie să fie acela de a induce un soi de puritanism în interiorul Ortodoxiei, o comuniune „curată”, ci de a fi proclamată și restabilită credința în limite clare, nu confuze, căci adevărul ne mântuiește, nu comuniunea

²² Spre exemplu, deși broșura ce promovează Sinodul din Creta practic laudă cele petrecute acolo, totuși, este recunoscut în rândurile ei faptul că eterodocșii (ereticii) sunt ieșiți în afara Bisericii prin abaterile lor doctrinare condamnate. Evident, nu înseamnă că atitudinea aceasta cameleonică este bună și poate constitui o dezvinovățire.

pământească. Altfel spus, oprirea pomenirii nu este un scop în sine, ci un mijloc de apărare și de mărturisire a Ortodoxiei.

În încheiere, aprecierile Sfântului Ioan Gură de Aur cu privire la eretici ar trebui să ne încălzească cum se cuvine inimile cu cel mai profund adevăr: trebuie să ne ferim în egală măsură de patimi și de erezii. „După cum nu se poate ca cel ce se găsește în rătăcire – însă cu o viață curată – să rămână pentru totdeauna în rătăcire, tot așa și cel ce trăiește în răutate nu cu ușurință va putea să privească la înălțimea dogmelor, ci tot cel ce voiește a cuceri adevărul trebuie a se curăța iute de toate patimile. Cel ce se izbăvește de patimi iute se va izbăvi și de rătăcire și se va învrednici de adevăr.”²³

Ierom. Lavrentie Carp

²³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei I către corintheni*, Omilia VIII, p.103